

NOTES SOBRE L'AIXECAMENT DELS MALCONTENTS (1827)

RAMON ARNABAT

Les anomenades guerres carlines van sacsejar Catalunya la primera meitat del segle XIX. Entre 1821 i 1849 es van succeir un seguit de guerres civils que tingueren especial incidència a la societat catalana: la guerra reialista (1821-1823); l'aixecament dels Malcontents (1827), la primera guerra carlina (1833-1840), i la guerra dels matiners (1846-49). En aquest treball centrarem la nostra atenció en l'aixecament dels Malcontents,¹ utilitzant com a principal base documental l'abundant paperassa que sobre aquest tema se serva a l'Arxiu Històric Militar i a l'Arxiu Històric Nacional de Madrid.²

UNA RESTAURACIÓ DIFÍCIL

Un cop finalitzat el Trienni Liberal (1820-1823) amb la invasió dels Cent Mil Fills de Sant Lluís, es reinstaurà la monarquia absoluta (1823-1833).³ Una bona part dels que havien lluitat contra la Constitució s'enrolaren als cossos de voluntaris reialistes, i això els va permetre d'adquirir una certa importància social i, sobretot, d'assegurar-se un sou.⁴ Més problemàtica fou l'absorció del gran nombre d'oficials amb graduacions concedides a dojo durant la guerra, ja que a molts d'ells no se'ls reconegué aquesta graduació, i encara quan se'ls reconegué restaren sense destinació, els *indefinitos*, o bé fora de l'exèrcit, com els *il·limitats*. El descontentament d'aquests *marginats* serà un dels factors que desencadenaran la revolta, ja que molts d'ells es convertiran en els quadres d'aquesta.⁵ A més, el país patia una greu crisi agrària provocada per les continuades sequeres i la davallada

1. Els millors treballs, i quasi únics, sobre els malcontents a Catalunya són de Jaume TORRAS (1967), *La guerra de los Agraviados*, Barcelona, Universitat de Barcelona, i (1970), «Societat rural i moviments absolutistes. Nota sobre la guerra dels malcontents, 1827», *Recerques*, núm.1, p. 123-130, als quals cal afegir els de Pere ANGUERA (1993), *Els Malcontents del correigment de Tarragona*, Barcelona, Dalmau; Gemma TRIBÓ (1986), «Els malcontents a Molins de Rei: una reflexió sobre la insurrecció de 1827», *Guerrillers al Baix Llobregat*, Barcelona, Abadia de Montserrat, p. 539-570; i Josep M. SANS PUIG (1988), «La guerra de los 'agraviats' (1827)», *Historia y Vida*, núm.240, p. 44-56. Molta informació a Federico SUÁREZ (ed.) (1972), *Los agraviados de Cataluña*, 4 volums, Pamplona: EUNSA.

2. La localització de la documentació de l'Arxiu Històric Nacional (AHN) ha estat possible gràcies a la informació facilitada per Jaume Torras. Concretament es tracta dels lligalls 49.631, 49.632, 49.633, 49.808, 51.557, 51.558 i 51.559 de la secció de *Consejos*, i lligall 3.009 de la secció *Estado*.

3. Per al Penedès v. Ramon ARNABAT (1991), *Els aixecaments reialistes i el Trienni Liberal (1820-1823). El cas del Penedès i l'Anoia*, Barcelona: Dalmau; (1997), *Liberals i reialistes. El Trienni Liberal al Penedès (1820-1823)*, Lleida: La Mañana.

4. De fet molts d'aquests voluntaris reialistes utilitzaren el seu poder per revenjar-se dels liberals o per imposar el seu terror, com ho demostra l'agressió al liberal vilafranquí Fèlix Junyent, a mans de tres reialistes el maig de 1824 (Arxiu Judicial-Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca del Penedès —AJ-AHCVP—, «Processos del segle XIX», caixa XXI).

5. Sobre aquests cossos v. Federico SUÁREZ (1956), «Los cuerpos de Voluntarios Realistas», *Anuario de la Historia del Derecho Español*, t. XXVI, p. 47-67; Ferran GALLEGO (1989), «Los cuerpos de voluntarios realistas. Un aspecto de la crisis del antiguo régimen en España», *El Jacobinismo*, Barcelona, UAB, p. 97-110; Juan-Sisinio PEREZ GARZON (1978), «Absolutismo y clases

dels preus dels principals productes agrícoles, mentre que els preus dels productes manufacturats que els pagesos havien de comprar i els impostos que havien de pagar a l'Estat es mantenien o augmentaven. És a dir, el seu poder econòmic davallava de forma considerable. Això va facilitar l'enrolament d'una important massa de gent quan va esclatar el conflicte, ja que per a una part de la població la incorporació a la revolta esdevenia un mitjà per garantir la seva subsistència. La situació dels *il·limitats*, la crisi econòmica, i l'agitació dels sectors més ultres (especialment el clergat) que maldaven per la instauració completa d'una societat teocràtica i absolutista, van confluïr i van possibilitar que una part important dels voluntaris reialistes i altres sectors de la població s'aixequessin contra la pretesa liberalització del govern i en favor d'una monarquia encara més absoluta.

És parcialment cert que la monarquia no va poder fer taula rasa amb el període constitucional del Trienni, però no pas perquè no volgués, sinó perquè el context econòmic, social i polític havia canviat de forma notable i era impossible una restauració completa. Les nombroses circulars de la subdelegació i govern militar de Vilafranca (1824-1829)⁶ i els processos judicials que se serven d'aquest període (1824-1829),⁷ demostren que la majoria de problemes continuaven vigents: impagament de les contribucions reials i dels delmes i primícies (circulars de 23-XII-1824, 8-II-1825 i processos: dos de 1824, quatre de 1827, tres de 1828, i set de 1829), deserció de l'Exèrcit (circulars de 2, 18 i 28-XII-1824, 30-I-1826), robatoris (circulars de 12-I i 9-II-1826), entrada i circulació de llibres prohibits, «obsenos, revolucionarios e impíos» (circular de 2-II-1826), etc.

També és cert, però, que com assenyalava el reialista Miquel Fàbregas, l'any 1825 molts funcionaris que havien ocupat destinacions públiques durant el Trienni Liberal continuaven en els seus llocs, tot eludint la purificació. Com a mostra de tot plegat, l'esmentat Fàbregas citava fins a cent quaranta-cinc funcionaris suposadament constitucionals de diferents rams de l'Administració amb destinació a Catalunya. La seva queixa reflectia perfectament el sentiment dels que com ell havien «sufrido con su familia los desastres y consecuencias de la pasada época de la rebelión Constitucional, por su decidido amor al Soberano y a la Religión». Tot i que reconeixia que la seva situació personal era bona: «el que expone no se queja de hallarse en calidad de cesante en su Casa, disfrutando [de] seis mil reales de sueldo anual», afegia que es veia obligat a denunciar «la arbitrariedad que se observa en la Administración de Justicia, los perjuicios y atrasos que sufre el Real Erario, y la persecución, el aborrecimiento, y el total abandono de los fieles Realistas».⁸

ELS PRIMERS SÍMPTOMES, 1825-1826

L'any 1825 esclatà la sublevació de Bessières a Castella, que fou ràpidament esclafada, però, paral·lelament, van començar a aparèixer símptomes de revolta a Catalunya, concretament als corre-

sociales: los voluntarios realistas de Madrid (1823-1833)», *Anales del Instituto de Estudios Madrileños*, vol. xv; i Ramon del Río ALDAZ (1992), «La formación del cuerpo de voluntarios realistas en Navarra (1823-1828)», *Estudios Históricos*, núm. 2, p. 209-237, i (1993), «Ultras y mercenarios: las fuerzas paramilitares en los años previos a la guerra carlista en Navarra (1828-1832)», *Gerónimo de Uztariz*, núm. 8, p. 55-72.

6. Un lligall amb aquest títol se serveix a l'Arxiu Bibliogràfic Pere Regull del Museu de Vilafranca, i en aquest paràgraf sempre ens hi referirem encara que sense citar-lo.

7. AJ-AHCVP, «Processos segle XIX», caixes XX-XXX.

8. Carta dirigida al duc de l'Infantado, secretari d'Estat, i datada a Vic el 29 de novembre de 1825 (lligall 3.009, *Estado*, AHN).

giments de Manresa, Cervera, Tarragona i Tortosa. L'incident més seriós a Catalunya fou l'intent d'ocupar la plaça de Tortosa el 27 d'agost de 1825. Aquest intent comptava amb la col·laboració d'una nodrida representació de la societat tortosina, amb connexions importants a la resta de Catalunya, com el coronel il·limitat de Berga Josep Montaner, el capità de Voluntaris Reialistes de Vilafranca, el capità il·limitat de la Granadella Ramon Martí, i Joan Rebull del Priorat. També comptava amb connexions amb la resta de la Península com el mariscal de camp Joan Prats, corregidor de Còrdova, el coronel de voluntaris reialistes de Navarra Juan Villanueva *Juanito* i el mariscal de camp Santos Ladrón, governador de Pamplona.⁹ Els principals implicats en el fracassat cop de mà de Tortosa foren empresonats i jutjats: l'administrador de les salines dels Alfacs Joaquin Laguardia, els oficials il·limitats Gaspar Tallada i Joan Baptista Escardó, el jornalero Tomàs Estrada, l'argenter Miquel Birricat, el blanquejador Vicenç Samaranch, l'armer Francesc Damur, l'escrivent Ramon Font, el capità d'artilleria Arturo Gomis, els canonges José Ramón López de Ibarra i Onoro, i Mateu Sampons, el sergent major de la plaça Ramón Moreno Mendizábal, els capitans Jacint Castañ, Benet Garset, i Josep Pons, cap de la temptativa. A mesura que es va anar estirant la corda s'anaren descobrint més implicats, com Pasqual Adell d'Uldecona, Francesc Pauli, N. Ortega carreter, Francesc Peralta, Pere Figueres, el coronel Manuel Vicente Jorge. Segons el capità general de Catalunya, marquès de Campo Sagrado, la conspiració era «auxiliada por la tropa de la guarnición y convinada por algunos Paisanos del Pueblo», i el seu objectiu era «asesinar a todos los Constitucionales».¹⁰ Un anònim tortosí assenyala que la causa principal de tot l'enrenou estava en la debilitat del governador que permetia que el bisbe fes i desfés al seu gust: «El Obispo es su principal cabeza, el ha engañado a cuasi todos los oficiales de esta guarnición y estos lo habían transmitido a la mayor parte de la Tropa. La debilidad del Gobernador es tal que las juntas de purificación se tienen en su casa del Obispo».¹¹ De fet, segons aquest anònim, la majoria del clergat i dels oficials dels cossos de Voluntaris Reialistes del regiment estaven darrere de la conspiració i no s'amagaven de parlar «escandalosamente contra el Rey» i de «enseñar los puñales con que todos están armados para matar fracmasones».

Un cop fracassat l'esmentat intent, el governador de Tortosa es dirigia al secretari del despatx de la Guerra comunicant-li la tranquil·litat que es respirava al país:

En el día se observa en esta Ciudad y Corregimiento la mayor tranquilidad, bien que hasta ahora ha sido inalterable, pues todo este Territorio se ha distinguido siempre por su grande amor a la Real Persona de S.M., y no creo hablando generalmente que en el corazón de estos habitantes pueda haber otras máximas; todos son pacíficos, Laboriosos, y muy Amantes de la Paz y del orden, y si no lo fuesen, y se separasen de la senda del deber el castigo les haría conocer su horror.¹²

Però era una tranquil·litat fictícia, ja que a les retretes eren sovintejats els crits de *vivan i mueran*.¹³ A més, la presència d'eclesiàstics entre els encausats provocà força enrenou entre el vicari general de la diòcesi de Tortosa i el fiscal de la causa, el brigadier Fèlix Prat. L'any 1826 la situació

9. La informació sobre aquest intent a l'Archivo Histórico Militar (AHM), *Guerras de España en el reinado de Fernando VIII (1814-33)* (GERFVII), caixa v, carpetes 80A i 80B.

10. Carta al secretari del despatx de guerra, amb data de 28 d'agost de 1825 (AHM, GERFVII, caixa v, carpeta 80A).

11. Carta anònima datada a Tortosa el 28 d'agost de 1825 (AHM, GERFVII, caixa v, carpeta 80A).

12. Carta d'Antonio García Conde datada a Tortosa el 4 de setembre de 1825 (AHM, GERFVII, caixa v, carpeta 80A).

13. Carta del marquès de Campo Sagrado al secretari del despatx de la guerra en data de 19 d'abril de 1826 (AHM, GERFVII, caixa V, carpeta 80B).

es va agreujar, i a l'estiu els rumors que es preparava un aixecament generalitzat eren cada cop més forts. Ara les notícies arribaven dels corregiments de Girona, Mataró, i Vilafranca.¹⁴ L'estiu d'aquest any es preparava una nova insurrecció amb la intenció d'apoderar-se de les places de Tortosa i Peníscola. El mes de desembre diverses partides de reialistes començaren a recórrer les comarques meridionals de Catalunya esgrimint una autorització de Josep Rambla¹⁵ «para sublevar gente» i prometent a tot aquell que s'hi afegís «peseta y pan».¹⁶ A finals d'aquest any es publicava el *Manifiesto de la Federación de Realistas Puros*, que criticava la passivitat del govern davant els liberals.¹⁷

L'AIXECAMENT DE 1827¹⁸

A començaments de 1827 tornava a preparar-se un cop de mà a Tortosa, i a més ja voltaven algunes partides per les terres de Tarragona, com la que tombava per la Terra Alta encapçalada pel coronel Antoni Trillas i el capità il·limitat Salvador Llovet. Aquests publicaren diverses proclames dient que «estaba próxima la disolución del Trono, y que así como antes, mandaban ahora los secretarios».¹⁹ La revolta esclatarà la primavera d'aquest any quan, als crits de «Visca el rei absolut! Visca la Inquisició!» o «Visca el rei i mori el mal govern!», s'aixecaran diverses partides als corregiments de Tortosa, Manresa, Vic i Girona, encapçalades pels oficials il·limitats: Ballester, Dinat, Carnicer, Caballeria, Bofill, Bossoms, Planas, Puigbó i altres. Les notícies que arribaven a Barcelona mostraven la importància de l'aixecament al nord-est de Catalunya, per exemple el batlle de Blanes informava que molts constitucionals marxaven de la vila amb les seves famílies i béns «por miedo de que los sorprendiesen algunas gavillas de hombres armados, que observaban en los términos de la Selva y en el territorio que media entre el Ampurdán, la costa, la montaña y el Vallés», i l'Audiència es feia ressò que «según los avisos que había recibido de varios puntos, se trataba de atentados contra las disposiciones del gobierno, alterando la tranquilidad pública».²⁰

14. Imprès del secretari del despatx de la guerra, amb data de 14 de setembre de 1827, en el qual dóna una informació sobre el moviment dels Malcontents a Catalunya entre 1825 i 1827 (AHM, *GERFVII*, caixa vi, carpeta 84).

15. Josep Rambla era un contrabandista de Xerta que l'any 1822, junt a Romà Chambó i Domènec Forcadell aixecà una partida reialista al Baix Ebre i al Montsià. En finalitzar el Trienni es llicencià amb la graduació de coronel i s'instal·là a Terol. Ja a començaments de 1826 havia tingut problemes amb la justícia per fer declaracions públiques contra el reformisme governamental (v. el seu expedient personal a l'Arxiu Històric Militar de Segòvia (AHMS), Secció 1ª, Divisió 1ª, lligall R-83).

16. Informació sobre la partida que encapçalava el coronel il·limitat Joan Solà de l'Aleixar i que voltava pel Camp de Tarragona el mes de desembre de 1826 (Informe del marquès de Campo Sagrado amb data de 29 de desembre de 1826 a l'AHM, *GERFVII*, caixa vi, carpeta 83).

17. Una reproducció d'aquest document a SUÁREZ (1972), vol. 1, p. 324-335. S'ha discutit si aquest era un document reialista o una provocació dels liberals; en tot cas les seves idees concorden força amb l'anomenat sector ultrareialista. Per a aquest tema v. Julio AROSTEGUI (1976), «El problema del Manifiesto de los Realistas Puros (1826). Contribución al estudio de los grupos políticos en el Reinado de Fernando VII», *Estudios de Historia Contemporánea*, vol. 1, p. 119-185.

18. Per a aquest apartat seguim a l'Informe del fiscal de la Reial Audiència (Barcelona, 3 de setembre de 1827), inclòs a «Insurrección de Cataluña en 1827. Informe del Fiscal de la Audiencia y demás sobre las causas de dicha insurrección», f. 37-76 del Manuscrit A-53 de l'AHCB (a partir d'ara el citarem com a «Insurrección...»). També hem utilitzat com a font primària la «Memoria histórica de la Gloriosa expedición del Rey N.S. a Cataluña en 1827» que citarem per «Memoria...» (reproduïda per SUÁREZ (1972), vol. 4, p. 193-332). A més de TORRAS (1967), p. 17-71; Josep FONTANA (1988), *La fi de l'Antic Règim i la industrialització, 1787-1868*, Barcelona: Edicions 62, p. 209-243 i ANGUERA (1993), p. 11-41.

19. Notícies recollides a l'imprès del secretari del despatx de la guerra, comte de San Román, amb data de 14 de setembre de 1827, ja citat (AHM, *GERFVII*, caixa vi, carpeta 84). V. també l'informe del governador de Tortosa amb data de 18 de març de 1827 (AHM, *GERFVII*, caixa vi, carpeta 83).

20. «Insurrección», f. 44.

L'indult del 30 d'abril al qual s'acolliren la majoria d'aquests caps semblava indicar que l'aixecament havia estat desactivat, però l'estiu d'aquest any rebrotà l'aixecament als corregiments de Manresa, Vic i Girona i després es generalitzà arreu de Catalunya, amb la incorporació de nous oficials il·limitats com Saperes, Vilella i Abrés. El mes de juny el corregidor de Vic informava que els revoltats tractaven «de asesinar a todas las Autoridades para trastornar el orden público y de hacer otro movimiento más general que el de Abril, para lo cual se contaba (generalmente hablando) con todos los oficiales ilimitados, y con muchas personas de todos los Pueblos bajo el nombre de incógnitos».²¹ A començaments d'agost la Reial Audiència rebia notícies de moviments antigovernamentals d'arreu de Catalunya: «Se han recibido tantos partes de los progresos de la rebelión que sería prolijo extraerlos aunque muchas justicias por miedo no han dado ninguno. Por ellos, pero especialmente por los de los corregidores y Alcaldes Maiores se ve claramente que de todos los pueblos se ha ido apre... a los sediciosos multitud de gente».²²

Al darrere de l'aixecament, aparentment espontani, producte del *malcontentament* d'alguns sectors populars del reialisme, hi havia la mà de personatges importants de la Cort de Madrid, del clergat català, com el bisbe de Vic, i d'altres personatges importants com els sotsinspectors de voluntaris reialistes de Tarragona, Joan Rafí, i de Mataró, Domènec de Caralt.²³ Malgrat tot, fins al darrer moment es negà aquesta conspiració al·legant que:

La variedad que se observaba en los rumores, dichos, pasquines y proclamas de los sediciosos, y la falta de concierto en sus disposiciones, todo contribuía a no informar, del verdadero objeto que aquellos se proponían, otra idea que la de un cambio para mejorar de fortuna por medio del desorden, presentándose como principales instrumentos algunos oficiales, de quienes se decía que la calificación de sus servicios en las filas realistas los había descontentado, así como la dilación con que recibían sus pagas. En suma y juzgando del mismo modo que un reverendo prelado, podían considerarse estos intentos como una locura de gente de pocos alcances, de menos dinero y mucha necesidad.²⁴

L'aixecament militar anà acompanyat d'una intensa campanya de propaganda que es desplegà l'estiu de 1827, com la publicació de l'imprès *Aviso a los buenos españoles*, signat per Jacint Castañ, comandant dels reialistes d'Olot, i que finalitzava amb la crida «a tomar las armas, empuñad las espadas, declaremos la guerra abierta a la infernal chusma de Masones, Comuneros y Carbonarios, que os aseguro y prometo que quitados estos de enmedio respiraremos tranquilos y mereceremos la bendición de Dios, el amor del Soberano, y la gratitud de la Patria». En una altra proclama *Als benemèrits voluntaris reialistes de Olot*, donava les gràcies a aquells que «han prés las armas en defensa de los més sagrats drets de nostre adorat Monarca y Santa Religión».²⁵

21. «Insurrección», f. 45.

22. «Insurrección», f. 48-49.

23. Joan Rafí i Vidal aixecà una partida reialista durant el Trienni i es posà a les ordres de Romagosa, i en finalitzar el Trienni fou recompensat amb el grau de coronel (sobre aquest personatge v. Jaume AGUADÉ (1998), *Joan Rafí Vidal (un heroi de Vilabella) cap dels Malcontents*, Valls: IEV). Domènec de Caralt havia estat un dels principals dirigents de la revolta reialista a Catalunya durant el Trienni, i participà també en la guerra carlina (v. el seu expedient personal a l'AGMS, Secció 1a, Divisió 1a, lligall C-1.183; i Antoni MARTÍ COLL (1965), *Domingo de Caralt*, Mataró Caja de Ahorros de Mataró, especialment les p. 147-154).

24. Imprès del Secretari del despatx de la guerra, amb data de 14 de setembre de 1827, ja citat (AHN, *GERFVII*, caixa vi, carpeta 84).

25. Proclames servades, junt a una tercera, al lligall 3.009, *Estado*, AHN.

La força de l'aixecament a Catalunya (únic lloc on reeixí, però no únic lloc on es preparà) queda clara si tenim en compte que aconseguiren d'establir una Junta Superior Provisional de Govern del Principat a Manresa presidida per Agustí Saperes²⁶ i integrada, a més, pel prevere Josep Quinquer, el religiós Francesc Vinader, el metge Magí Pallàs, l'hisendat Bernat Sanmartí, i Joan B. Comes com a secretari.²⁷ Durant el mes de setembre la Junta Superior publicà el periòdic titulat *El Catalán Realista* que portava com a encapçalament la frase: «Viva la Religión, viva el rey absoluto, viva la Inquisición, muera la Policía, muera el Mesonismo y toda secta oculta», que definia prou bé el seu ideari.²⁸ A finals de setembre aquesta Junta està presidida per Josep Bossoms²⁹ i integrada per Josep Corrons canonge de Vic, Miquel Buscallà, Magí Pallàs, Francesc Vinader i Josep Quinquer. Els Malcontents, a més, ocuparen viles i ciutats importants com Manresa, Cervera, Vic, i posteriorment entraren a Olot, Reus, Valls i Berga, i assetjaren les ciutats de Tarragona i de Girona. També aconseguiren de fer funcionar Juntes corregimentals a Vic, Cervera, Alforja (Tarragona) i Manresa.³⁰ El mes d'agost el fiscal de la Reial Audiència afirmava que «los facciosos dominan o corren libremente por todo el territorio de los corregimientos de Gerona, Figueras, Vich y Manresa, y que han entrado en los de Mataró, Barcelona, Villafranca, Cervera y Puigcerdá; que la poca tropa de que puede disponer el Señor Capitán general apenas basta para defender las Ciudades».³¹

La insurrecció, que havia comptat amb una certa inhibició de les autoritats catalanes, ja fos per complicitat o per pensar que ràpidament defalliria com havia passat amb les de 1825 i 1826, s'anà estenent de forma important a partir de juny de 1827 i adquirí la seva màxima amplitud els mesos de juliol i agost.³² No fou fins a finals d'aquest mes (Reial Ordre de 31 d'agost) i primers de setembre quan es prengueren mesures serioses per aturar la revolta i es nomenà el comte d'Espanya com a nou capità general del Principat (14 de setembre). El secretari del despatx de la Guerra Zambrano quan comunicava al comte d'Espanya el seu nou nomenament i li atorgava poder absolut per «combatir vigorosamente la revelión, vencerla y esterminarla rápidamente», li manifestava que la situació a Catalunya era força delicada:

La sublevación levantada en una parte de Cataluña ha llegado a tomar considerable cuerpo y domina en el día los distritos de Manresa, Vich y Gerona y aún amenaza estenderse más. Esta rebelión creció y tomó raíz por la lenidad de las medidas tomadas hasta aquí para comprimirla, de modo que ya solo por el empleo de fuerzas respetables bien dirigidas y combinadas por los medios más vigorosos, y las providencias más severas y enérgicas puede llegarse a poner término a los males que produce tan insensata sublevación, y al escándalo que presenta en medio de la España y en presencia de la Europa.³³

26. Agustí Saperes «Caragol» ja havia capitanejat una partida realista pel centre de Catalunya durant el Trienni. En finalitzar el Trienni, tot i que se li reconegué la graduació de coronel, se li concedí llicència il·limitada, i es convertí en un dels principals dirigents dels Malcontents (AGMS, Secció 1a, Divisió 1a, lligall S-1.993).

27. L'activitat d'aquesta Junta ha estat analitzada per TORRAS (1967), p. 54-62, basant-se en la documentació servada a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa.

28. Se'n publicaren tretze números, del 4 de setembre al 2 d'octubre de 1827, que han estat reproduïts per TORRAS (1967), p. 152-199.

29. Josep Bossoms «Jep dels Estanys» aixecà una partida realista al centre de Catalunya durant el Trienni i fou el responsable del bloqueig de Cardona. En finalitzar el Trienni se li reconegué la graduació de coronel (AGMS, Secció 1a, Divisió 1a, lligall B-3.893).

30. TORRAS (1967), p. 41-53.

31. «Insurrección...», f. 49.

32. V. TORRAS (1967), p. 19-40.

33. Carta datada a Madrid el 9 de setembre de 1827 (AHM, GERFVII, caixa VI, carpeta 85).

Però un dels principals problemes del govern per esclafar la revolta dels Malcontents era que l'exèrcit només disposava de 7.504 homes a Catalunya, un miler dels quals formaven una columna volant a les ordres del brigadier Josep Manso que es veia del tot incapaç de frenar l'aixecament al cor de Catalunya on els Malcontents mobilitzaven els sometents.³⁴ Per tot plegat s'enviaren més tropes a Catalunya procedents de l'Aragó i de València, fins arribar a formar un exèrcit de 20.000 homes. El comte d'Espanya s'enfrontà amb tota la força de l'exèrcit a les partides de Malcontents que voltaven per Catalunya seguint un pla establert que consistia a controlar les comarques meridionals de Catalunya assegurant les places fortes de Tarragona i Tortosa, i ocupar Manresa, capital dels Malcontents, i Vic.³⁵ Al mateix temps, els bisbes, molts d'ells a contracor i per exigència de la Reial Audiència, començaven a publicar pastorals per «desengañar a los seducidos y recordar de nuevo a estos sus feligreses las máximas de obediencia, sumisión y fidelidad al rey».³⁶

A finals de setembre, davant la magnitud de la revolta, Ferran VII inicià un viatge a Catalunya per intentar de calmar els ànims:

Catalanes. Ya estoy entre vosotros [...], pero sabed que como Padre voy a hablar por última vez a los sediciosos el lenguaje de la clemencia, [...], y que como Rey vengo a restablecer el orden, a tranquilizar la Provincia, a proteger las personas y las propiedades de mis vasallos pacíficos que han sido atrocemente maltratados, y a castigar con toda severidad de la ley a los que sigan turbando la tranquilidad pública.³⁷

El rei s'estigué tot el mes d'octubre a Tarragona, contemplant com l'exèrcit destrossava els Malcontents i fent-se l'orni davant l'afusellament d'alguns dels seus caps i la deportació de la majoria d'oficials a Ceuta. És a dir, indiferent, davant la repressió d'uns homes que s'havien aixecat pensant, encertadament o no, que lluitaven per ell, i que al llarg del Trienni Liberal empunyaren les armes a favor seu.³⁸ A començaments de desembre, quan la revolta ja estava esclafada, el rei es dirigí a Barcelona i a mitjan de mes se'n tornà cap a Madrid.³⁹ A finals de novembre la revolta dels Malcontents es podia donar per acabada, no pas així la situació que l'havia provocat i que possibilità un nou esclat l'any 1833, en aquest cas amb el nom de primera guerra carlina. De fet, durant la guerra dels Malcontents, ja s'escoltaren força crits de *Mori Ferran VII i Visca Carles V*, com informava el fiscal de la Reial Audiència: «hubiesen esparcido mucho tiempo antes la voz de que convenía colocar en el trono al Señor Infante Don Carlos, [...], viendo que aquello no medraba, ia no hablan de él sino de la supuesta opresión del Soberano, y de que están agraviados»,⁴⁰ i confirmaven les fonts franceses: «Ils prenaient auparavant le nom de carlistas (carlistes)».⁴¹

34. 6.401 soldats d'infanteria, 563 d'artilleria i 540 de cavalleria (carta de Josep Carratalá datada a Barcelona el 12 de setembre de 1827, a l'AHM, *GERFVII*, caixa vi, carpeta 85). Informació sobre la campanya de Manso a la correspondència entre aquest i el capità general entre agost i setembre de 1827 (AHM, *GERFVII*, caixa vi, carpeta 88).

35. Ordres de Zambrano al comte d'Espanya, amb data de 12 de setembre de 1827 (AHM, *GERFVII*, caixa vi, carpeta 85). V. també TORRAS (1967), p. 63-71.

36. Cartes a la caixa *Expedientes e informaciones. 1826-1828* a l'Arxiu Diocesà de Barcelona (ADIocB).

37. Proclama amb el títol de *El Rey*, datada a Tarragona el 28 de setembre de 1827. Un exemplar al lligall 3.009, *Estado*, AHN.

38. Per a aquesta qüestió v. TORRAS (1967), p. 72-87, i ANGUERA (1993), p. 77-86.

39. «Itinerario general del Rey Nuestro Señor desde San Lorenzo a Catalunya», lligall 49.649, *Consejos*, AHN. També a «Memoria...», p. 281 i 314.

40. «Insurrección...», f. 52. Ja el mes de desembre de 1826 el Marquès de Campo Sagrado informava que els Malcontents de l'Aleixar anaven cridant «muera Fernando 7º. Viva Carlos 5º» (carta amb data de 29 de desembre de 1826) i el mes de març de 1827 era el capità general de València qui informava que a Amposta, Peníscola i Tortosa se sentien crits de «Carlos V.» (carta amb data de 17 de març de 1827, totes dues a l'AHM, *GERFVII*, caixa vi, carpeta 83).

41. Archives du Ministère des Affaires Étrangères (AMAE), «Correspondance politique. Espagne», vol. 745, f. 37-41 (reproduït per TORRAS (1967), p. 205-211).

ELS MALCONTENTS AL CORREGIMENT DE VILAFRANCA: UN EXEMPLE⁴²

Al corregiment de Vilafranca la primera notícia que tenim dels Malcontents és que a la matinal del 22 de març es trobà penjat un pasquí a la plaça en el qual s'acusava el governador i el comandant de voluntaris reialistes de ser proconstitucionals:

Aquí llejireu la beritat
del que ya en est paper plantat
sabreu quel governador
del Rey també es traýdor.⁴³

Pel que fa pròpiament a l'aixecament dels Malcontents, les primeres notícies són referents als aldaruils produïts a Igualada el mes de maig, quan un grup de Voluntaris Reialistes sortí de la vila i després hi tornà, «sin que nadie les dijese nada», cosa de la qual es queixava el vicari episcopal de Barcelona Josep Avellà, afegint que aquesta impunitat «dio lugar a que la sublevación tomase incremento, y aún a que entre la gente idiota se propagase más la voz de que el Rey nuestro señor lo quería así para salir de la esclavitud».⁴⁴

El dia 20 de juny, el sotstinent il·limitat i veí de Vilafranca Pere Morató,⁴⁵ acompanyat d'Isidre Vallès, ambdós armats, sortien d'aquesta vila en direcció a Igualada on pretenien reunir-se amb els Malcontents de l'Anoia, segons l'informe emès pel governador de Vilafranca, Josep de Olzinellas, que afegia que «no habían podido alcanzarlos los mozos de la Escuadra que los persiguieron, pero que éstos habían observado mucha tranquilidad en Po[n]tons y otros pueblos».⁴⁶ La trama conspirativa, però, tenia ramificacions a l'Anoia, on Morató havia fet córrer que «lo que hacía era de orden de S.M. que no le faltaría peseta y media diarias, y que estas no se acabarían».⁴⁷ El dia 2 de juliol una partida de Malcontents formada per «realistas y paysanos», comandada per l'esmentat Morató, entrava a la Llacuna i després marxava cap a Sant Magí de la Brufaganya, sembla que en direcció a Berga. Pere Morató i Joan Sala (tinent il·limitat de la Bisbal del Penedès) es convertiran en els caps més importants dels Malcontents al corregiment de Vilafranca.⁴⁸

42. Si no diem el contrari la informació sobre els Malcontents que citem en aquest apartat procedeixen dels lligalls 49.632 i 49.633 de la secció de *Consejos* de l'AHN.

43. V. l'expedient 15, de la caixa xxvi (1827) de la secció «Processos del segle XIX» de l'AJ-AHCVP. La tàctica de penjar pasquins a determinats indrets de la vila, on es concentraven els jornalers per anar a treballar, ja s'havia utilitzat pel reialistes durant el Trienni, v. ARNABAT (1991), p. 24-29.

44. Informe de Josep Avellà al Ministre amb data de 16 d'octubre de 1827, lligall 49.663, *Consejos*, AHN. En el mateix sentit s'expressava el duc d'Almenara en data de 7 d'octubre de 1827, en una carta dirigida al rei, servada en el mateix lligall que l'anterior. V. també «Memoria...», p. 206. V. també una carta anònima a Antonio Bages (20 de setembre de 1827), i reproduïda per SUÁREZ (1972), p. 307-311. Sobre el comportament polític de Josep Avellà v. Gaspar FELLU (1972), *La clerecia catalana durant el Trienni Liberal*, Barcelona IEC, i Joan BADA (1986), *L'Església de Barcelona en la crisi de l'Antic Règim 1808-1833*, Barcelona: Herder.

45. Pere Morató era natural de Pontons i havia participat a les ordres de Joan Romagosa en els aixecaments reialistes de 1822, aconseguint al final d'aquesta guerra (1823) el grau de sotstinent, però a l'igual que d'altres oficials graduats en les guerres del Trienni, fou declarat il·limitat, i més tard capità de voluntaris reialistes. Tota la informació al seu expedient personal a l'AGMS, Secció 1a, Divisió 1a, lligall M-4.270.

46. «Insurrección...», f. 45-46. Més informació al lligall 49.631 *Consejos* AHN.

47. V. la carta d'Antoni Morató a Antoni Figueres, convidant-lo a sumar-se a la revolta (ligall 49.631, *Consejos* AHN). També a l'Informe del Reial Acord, f. 46; SUÁREZ (1972), vol. 1, p. 70-71, vol. 2, p. 117-118; i Daniel RUBIO (1988), «La Guerra de los Agraviados (Malcontents). 1827 en Cervera», *Congrés Internacional d'Història dels Pirineus*, Cervera, p. 341-359.

48. V. la nota del superintendent general de policia del regne (10 de juliol de 1827) dirigida al ministre de Gràcia i Justícia reproduïda per SUÁREZ (1972), p. 117-119, p. 118 per a aquesta qüestió.

El dia 1 de juliol sortien alguns voluntaris reialistes als carrers d'Igalada cridant «Viva el Rey, viva la Religión y la Inquisición y muera la policía y los negros». L'endemà, el mateix grup, junt a d'altres paisans d'aquesta vila, cridaven de nou pels carrers: «Viva el rey, viva la religión y fuera la policía»,⁴⁹ i després una seixantena marxaren de la vila dirigits per Joan Font *el Vidrier* i Josep Rigorjas. El moviment fou, finalment, sufocat per les tropes del mariscal de camp, Josep Carratalà, i la majoria de voluntaris reialistes tornaren a les seves cases, però una bona part d'ells foren separats de l'esmentat cos. Com assenyala el marquès de Campo Sagrado, capità general del Principat, en un informe al rei: «Estas prontas medidas hicieron que a las veinticuatro horas dejasen las armas los sublevados de Igualada, quedando tranquilo el distrito de Villafranca.»⁵⁰ Això no devia ser cert del tot, perquè segons una carta d'un particular d'Igalada a Josep Miralles de Cervera:

La fuerza de estos malvados por ahora no es nada, pues sólo son un puñado de ellos que se hallan vagando y reclutando gente, en Collbató es un tal Ataella tabernero que se ha fugado, y se sabe profirió éste que reenganchaba gente para venirse a Caravás; por lo que en vista de cuanto expongo me encargó el general vigilemos mucho y hostilizemos estos revoltosos que bajo el color de viva el Rey y Religión, no hacen más que perturbar las sabias disposiciones del Rey y Gobierno.⁵¹

El marquès de Campo Sagrado havia proposat al Consell de Ministres que, per evitar el «escandaloso principio de sublevarse y volverse a sus hogares», es fes extensiu l'indult del 30 d'abril a aquells que s'havien sublevat:

Bajo el grito de «Viva el Rey, la Religión. Muera la policía y el mal gobierno» [...] en los corregimientos de Mataró y Villafranca, pero con la diferencia de no permitir sigan en las filas realistas los que pertenecieron a ellas, [...]; que los cabecillas sufran toda la pena prevenida en los Reales Decretos de 17 y 21 de Agosto de 1825; que se asegure la persona del paisano Juan Font (a) el Vidrier, que aparece ser uno de los motores en Igualada; que se detenga a los presentados en este pueblo y en el de Granollers, para tomarles declaraciones indagatorias, por si hubiese la suerte de adquirir alguna luz sobre los principales autores de estas maquinaciones; que respeto a los sublevados por reincidencia, se fusile sólo a los cabecillas, secuestrándose los bienes a los demás, y destinándoles a servir en el hijo de Ceuta por el tiempo de ocho años si hubiesen servido a las filas Realistas, y por el de seis a los que no tengan dicha circunstancia, publicándose en todos los pueblos esta resolución; y por último, que se recojan las armas a todos los que tienen licencia de usarlas observándose una escrupulosa indagación para volver a concederlas.⁵²

49. Més informació sobre aquest fet als lligalls 49.631 i 49.632 de *Consejos de l'AHN*.

50. «Extracto de los partes, providencias y reales órdenes más notables sobre las ocurrencias de Cataluña desde la primera conspiración de Tortosa, acaecida en agosto de 1825, hasta el recibo de la noticia que S.M. se dignaba pasar al Principado. Tarragona, 26 de octubre de 1827. El Marqués de Campo Sagrado», servat al lligall 49.632 *Consejos AHN*.

51. Carta datada a Igualada el 8 d'agost de 1827 (Arxiu Històric Comarcal de Cervera, Fons Municipal. Correspondència. 1827), reproduïda per RUBIO (1988), p. 357-358. Podria tractar-se d'una carta xifrada en la qual Miralles donaria informació sobre el moviment dels Malcontents per aquells que volguessin afegir-s'hi. En tot cas cal assenyalar que Josep Miralles, comandant dels voluntaris reialistes de Cervera, i que havia lluitat junt al seu pare Pau Miralles a la guerra reialista del Trienni, no s'afegí a l'aixecament dels Malcontents, tot i que sí que participà a la guerra carlina (v. José Mª RAZQUIN (1977), *Los Miralles, guerrilleros realistas y del carlismo*, Lleida: JED).

52. Acta del Consell de Ministres, sessió de 14 de juliol de 1827, reproduïda per SUÁREZ (1972), vol. 2, p. 26-27. V. també «Extracto...», p. 196.

La segona quinzena de juliol fou més o menys tranquil·la, però, a començaments d'agost el corregidor de Vilafranca informava que

[...] uno llamado Vidal que había servido de Sargento en la División Lorenzo Tambó pretendió seducir a algunos, suponiendo que el Rey N.S. está mui apurado, y se valía de medios secretos para hacer que se armase gente de su partido, y que él tenía orden de S.M. para ello, que N. Cargol estaba autorizado para lo mismo, que querrán proclamar la Religión y al Rey, que desian Mueran la Constitución y mueran los negros; que Caragol era el General del levantamiento, y que contaban con los Realistas de la comarca.⁵³

Al mateix temps, a Canyelles hi havia escopetades entre els mossos de l'esquadra de l'Arboç i els Malcontents que tombaven pel Garraf. Al mateix temps, una petita partida capitanejada per Bolutx, no sabem si de Malcontents o de bandolers, fou assetjada pels mossos d'esquadra a Sant Miquel d'Olèrdola i fins a Torrelles.⁵⁴ Sembla que hi havia dos tipus de partides: les manades per caps importants i ideologitzades, i les més petites i locals de caire més conjuntural que vivien dels saquejos.⁵⁵

L'estacionament a Vilafranca de 300 soldats de tropa del desè regiment aconseguí que la revolta no esclatés amb gaire força en aquest corregiment. En paraules del marquès de Campo Sagrado: «disolvió la revolución en Villafranca y contuvo los sediciosos de Tarragona».⁵⁶ Més que disoldre *la revolución*, la presència de la tropa va impedir que el corregiment es convertís en un camp de batalla durant la guerra, i possiblement que l'enrolament no fos més important; tot i així cal considerar que foren prop de 700 persones les que s'afegiren als Malcontents i, pel que sembla, la majoria voluntàriament.⁵⁷ A mitjan agost la revolta al camp de Tarragona adquiria una força espectacular i, per altra banda, arribava al corregiment de Vilafranca Agustí Saperes *Caragol*⁵⁸ amb uns 300 homes. *Caragol*, amb els seus homes i amb els que s'hi afegiren del corregiment, entrà a Igualada el 13 d'agost. Les tropes aquarterades a Vilafranca i Molins de Rei sortiren en persecució de *Caragol*, i el derrotaren el dia 16 d'agost a Pierola, tot i que continuà tombant pel corregiment, tenint com a base la vila de Martorell. Els Malcontents donaren la seva versió de la batalla dient que: «en Piera, donde [las tropas del ejército] tuvieron la avilantez de vitorear la Constitución, en varias casas de campo del término de Pierola en que asesinaron algunos paisanos, mujeres y niños indefensos, como también algunos excesos cometidos contra varios eclesiásticos de esta ciudad».⁵⁹

Els Malcontents continuaren passejant-se pel corregiment, malgrat les notícies oficials. I així, per la correspondència particular, sabem que el dia 18 van passar per Piera i Vallbona, i que des d'aquesta població «hizieron correrías por las inmediaciones de Capellades y por algunos pueblos inmediatos al camino de Villafranca en donde sufrieron varios ataques de las tropas acantonadas

53. «Insurrección...», f. 47-48.

54. Carta de Lluís Blanc i Graells, Vilafranca a 11 d'agost de 1827, servada al lligall 3.009 *Estado* AHN.

55. V. ANGUERA (1993), p. 26.

56. «Extracto...», p. 191 i 196 i «Memoria...», p. 208.

57. Només Antoni Nadal de Sant Quintí manifesta «que fue con los sublevados a la fuerza porque le prendieron» (Lligall 51.558, *Consejos*, AHN).

58. V. TRIBÓ (1986), p. 563-567.

59. Nota de l'Ajuntament de Manresa amb data de 29 d'agost de 1827 (lligall 49.632, *Consejos*, AHN). La versió de l'exèrcit pot trobar-se en la carta del general Josep Carratalà adreçada al general Manso, datada a Masquefa el 16 d'agost de 1827 (AHM, *GERFVII*, caixa vi, carpeta 88).

en aquella Villa». ⁶⁰ El dia 15 una partida de Malcontents s'havia apoderat dels cabdals del portatge del Bruc. Un informe francès, datat a 21 d'agost, després de fer un repàs a la sublevació i als seus dirigents, analitzava la situació a cada corregiment, i pel que fa al de Vilafranca deia: «Vilafranca est tout disposé; il a déjà fourni des recrues a la bande de Caracol. Il y a eu aussi quelques mouvements, mais on ne peut encores les assimiler aux autres ni bien clairement les définir». ⁶¹

A finals d'agost, tot sembla indicar que la revolta dels Malcontents va perdre força al corregiment de Vilafranca, ⁶² tot i que encara mantenien una important força a l'Anoia que, junt a la conca de Tremp i la Segarra, eren els seus principals reductes. El 10 de setembre entrà a l'Arboç una partida d'uns 300 Malcontents exigint una contribució tot i que s'emportaren molt menys del que demanaven. ⁶³ El 19, les tropes de Joan Rafí ocuparen Altafulla com a part del bloqueig de Tarragona. Sembla, però, que el cop definitiu el reberen quan intentaren d'ocupar Vilafranca del Penedès el dia 24, i foren refusats per les tropes del general Manso i perseguits fins a Torredembarra, on foren definitivament derrotats, causant-los 60 morts i 15 presoners. ⁶⁴ Aquesta derrota i l'indult promès pel rei el dia 28, van fer que la immensa majoria de Malcontents s'hi acollissin i tornessin a casa seva. La primera setmana d'octubre la majoria de Malcontents i dels seus caps es presentaven a les autoritats civils i militars corresponents. El ministre Calomardes afirmava en un comunicat del 3 d'octubre que: «la [división de sublevados] de Villafranca del Panadés se disolvió al recibo de la Real Alocución retirándose sus individuos a los pueblos de su domicilio, habiéndose presentado en esta plaza a disposición de S.M. don Pedro Morató que era su jefe». ⁶⁵

Un dels aspectes que resten més foscos d'aquesta guerra és el paper que jugà el dirigent reialista penedesenc Joan Romagosa. ⁶⁶ Sembla que, tot i que podria sentir-se ideològicament prop dels Malcontents, el fet d'haver aconseguit una bona graduació (mariscal de Camp) i un bon destí (governador de Mataró) l'incomodava força el conflicte. De fet, va actuar d'intermediari entre els Malcontents i el rei, tant en una direcció com en l'altra. Precisament pel seu coneixement dels revoltats, el Consell de Ministres de l'11 d'agost acordà que:

Mediante el conocimiento que [...] tiene del Principado, y a la grande influencia que disfruta en él, se le pida informe reservado sobre el origen, progreso y estado actual de los movimientos sediciosos que se han manifestado en dicha provincia [de Cataluña] y de las providencias que deberán adoptarse para extinguirlos. ⁶⁷

Romagosa anà a Madrid a informar personalment el rei, i aquest li manà que tornés a Catalunya amb l'objectiu de «procurar el orden y tranquilidad de este Principado» aprofitant la seva ascendència sobre els caps dels Malcontents. Romagosa s'entrevistà amb el cap dels Malcontents del camp de Tarragona, Joan Rafí, aconseguint una mena de treva, però aquesta treva

60. Carta de Josep Antoni Rovira des d'Igualada amb data de 22 d'agost de 1827, servada al lligall 3.009 *Estado* AHN.

61. AMAE «Correspondance politique. Espagne», vol. 745, f. 37-41 (reproduït per TORRAS (1967), p. 205-211).

62. V. la nota dirigida a José Víctor de Oñate (Cervera, 26 d'agost de 1827) i reproduïda per SUÁREZ (1972), p. 400-403.

63. Gaietà VIAPLANA (1927), *Notes històriques de la parròquia i vila d'Arboc*, l'Arbog, p. 274.

64. ANGUERA (1993), p. 57.

65. Lligall 3.009, *Estado*, AHN.

66. Per a aquest personatge v. Manuel BOFARULL (1986), *Don Joan Romagosa i Pros. Un general del Penedès*, Vilafranca: Caixa Penedès, p. 111-154; per a aquest període. V. també TORRAS (1967), p. 60-62.

67. Acta del Consell de Ministres, sessió d'11 d'agost de 1827 (reproduïda per SUÁREZ (1972), vol. 2, p. 35).

no fou respectada per les autoritats militars, començant pel comandant general de Catalunya Juan Antonio Monet.⁶⁸

No hem localitzat l'informe que hauria redactat Joan Romagosa, però no ens estranyaria gens que fos un que figura com anònim, on, sense manifestar-se a favor de l'aixecament, diu entendre'n les causes: el poc càstig als liberals, la protecció de les autoritats vers aquests i la seva actuació a cara descoberta, la col·locació de molts oficials liberals a l'Exèrcit i de funcionaris *negres* a l'Administració, la poca *purificació* (repressió), la corrupció general sobretot a les duanes, l'actuació de la policia, els constrenyiments militars als pobles per l'endarreriment de les contribucions, la nova contribució de palla i utensilis, la manca de pagament dels sous dels oficials indefinits i il·limitats i l'enrolament sense filtre dels voluntaris reialistes.⁶⁹

Del corregiment de Vilafranca, segons les llistes dels batlles dels pobles, sortiren unes 700 persones a incorporar-se a les files dels Malcontents.⁷⁰ La seva participació no es va limitar al corregiment de Vilafranca, on actuaren de forma més o menys constant al llarg dels mesos d'agost i setembre uns 300 homes (procedents del Baix i Alt Penedès, Garraf i una part de l'Anoia) comandats per Joan Sala *Sastret* i Pere Morató, que seria nomenat per la Junta de Manresa governador interí del corregiment de Vilafranca. Una altra part important dels Malcontents, uns 150 homes (del Tarragonès i l'Alt Camp), actuaven al camp de Tarragona a les files comandades per Joan Rafi Vidal; i una altra part, formada per uns 250 homes (de l'Anoia i Baix Llobregat) a les ordres de Joan Font s'incorporaren a les files d'Agustí Saperes i actuaren pel nord del corregiment de Vilafranca i pels de Manresa i Cervera.⁷¹ De fet, els Malcontents del corregiment de Vilafranca tombaren, a més de per aquest corregiment, pels de Manresa, Tarragona, Montblanc, Vic, Berga, Girona, Camprodon, Puigcerdà, i fins i tot pel sud de França.

En finalitzar la revolta, i segons els documents oficials, es presentaren a l'indult 671 dels 694 sublevats (un 97 %) al corregiment de Vilafranca, percentatge semblant al del conjunt de Catalunya (96,6 %).⁷² Pel que a fa l'armament quasi la meitat restà amagat pels caps de partida, i l'altra meitat s'entregà a les autoritats locals o a les militars: en total 382 armes (carrabines, fusells i escopetes). La majoria dels indultats que no es presentaren amb les seves armes declaren que els les havien fet deixar: «se la quedó su comandante», o bé que «se le extrabrió en una acción de guerra».⁷³

Un cop finalitzada la revolta dels Malcontents, es dirigiren un seguit d'escrits al Reial Acord queixant-se de diferents aspectes relacionats amb aquest conflicte.⁷⁴ Pel que fa al corregiment de Vilafranca en coneixem dos, el que va escriure Antonio Albino queixant-se del comportament del governador de Vilafranca, tant per la suposada mala defensa de la vila com pels constrenyiments, i el

68. Cartes de Joan Romagosa i Joan Rafi datades a Valls el 20 de desembre de 1827, i resposta de Juan Antonio Monet a Romagosa datada a Tortosa el 22 de setembre (AHM, *GERFVII*, caixa vi, carpeta 88).

69. Reproduït a SUÁREZ (1972), vol. 3, p. 29-33. També publicà un ban com a comandant de Mataró (29 de juny de 1827), en contra dels Malcontents (reproduït a SUÁREZ (1972), vol. 2, p. 115-117).

70. Dades als lligalls 51.557 i 51.558, *Consejos*, AHN.

71. Informació extreta de les declaracions dels indultats recollides al lligall 51.558, *Consejos*, AHN.

72. Les dades, tant del corregiment com de Catalunya, al lligall 49.557 *Consejos*, AHN.

73. Informació a partir del lligall 51.558, *Consejos* AHN.

74. Informe dels fiscals del Reial Acord de l'Audiència al rei (19 de novembre de 1827), reproduït per SUÁREZ (1972), p. 207-245 (p. 243-244 per a aquesta qüestió).

que van fer Francesc Ubach i Antoni Furtuny en nom «de una multitud de vecinos de Igualada» que havien abandonat la vila d'Igualada per por dels Malcontents i que sol·licitaven que es desarmés el batalló de Voluntaris Reialistes «de dicha Villa que tomó parte en la rebelión de lo cual resulta grande perjuicio a sus familias y a las fábricas de ella», ahora que denunciaven la col·laboració amb els Malcontents de l'alcalde major i l'ajuntament, cosa per la qual sol·licitaven un canvi de consistori, petició a la qual accedí parcialment la Reial Audiència. Que aquesta queixa no devia ser exclusiva d'aquest corregiment ho demostra el fet que es canviessin una bona part de les autoritats polítiques dels corregiments catalans desplaçant-les a altres indrets d'Espanya, per exemple l'alcalde major de Vilafranca, Plácido Duran y Juliá, fou enviat a Novelda, sent substituït per Plácido Otal; i el d'Igualada, Joaquin Vélez de Hoyos, a Villarejo de Fuentes. En canvi, es crearen noves alcaldies majors en aquelles viles que havien estat fidels al govern, com les de Vilanova, ocupada per Magí Grau, la de Sitges per Francesc Domènech Aunés, i la de Capellades per José Maria Corrogio.⁷⁵ També fou nomenat un nou governador polític i militar de Vilafranca: el brigadier Carlos Ulman.

Una altra de les mesures adoptades fou la purga dels cossos de Voluntaris Reialistes i dels seus caps; així, els que participaren en els aixecaments en foren exclosos. Per altra banda, la majoria dels dirigents foren empresonats i enviats sis anys a Ceuta: el tinent Pere Morató i el seu ajudant Josep Nadal *Barceló*, Pau Mañé (sotstinent), Francesc Marcó (sergent) i cinc soldats Malcontents de Vilafranca del Penedès: Josep Bas, Josep Fuster, Ventura Roca, Ventura Nobi i Cristòfol Nobi.⁷⁶ Quatre oficials il·limitats del corregiment de Vilafranca foren condemnats a diversos anys de presó a Tarragona: Joan Sala, Josep Romeu, Josep Tudó, i Antoni Farré.⁷⁷ Alguns Malcontents, com Domènec de Caralt, preferiren refugiar-se a França i continuar la conspiració des d'allà, tal com informava el capità general de Catalunya l'abril de 1828: «los rebeldes refugiados en Francia persisten en sus infames proyectos».⁷⁸

QUANTS EREN?

Tal com ja hem assenyalat, les llistes oficials de Malcontents ens donen una xifra d'uns 8.000 homes arreu de Catalunya (vegeu el quadre 1),⁷⁹ però la informació dispersa que han pogut recollir els historiadors que han estudiat aquest aixecament i les notícies publicades a la premsa, ens fan pensar en que, com a mínim, el nombre de Malcontents seria el doble, i la majoria d'estudiosos l'eleven fins a 20.000 homes.⁸⁰ Nosaltres considerem aquesta darrera xifra com a força vàlida tenint en compte l'ocultació que feien les autoritats locals a l'hora de donar notícia dels fugits.⁸¹ Això voldria dir que un 13,3 % dels veïns o dels homes en edat d'incorporar-se a la guerra s'enrolaren amb els Malcontents a Catalunya.

75. Informació al lligall 49.663, *Consejos*, AHN. També al *Diario de Barcelona*, de 30 de març i 25 de maig de 1828.

76. Acords de la Reial Audiència de Catalunya amb data de 16 i 30 d'abril de 1828, expedient núm.3 del lligall 48.908 i lligall 51.558, *Consejos*, AHN.

77. Lligall 51.558, caixes 1 i 2, *Consejos*, AHN.

78. Carta escrita des d'Isona el 24 d'abril de 1828, lligall 17.425 *Estado*, AHN.

79. De fet, la dada oficial és la de 7.100 malcontents, però a aquesta relació cal afegir-hi els 502 del corregiment de Cervera i els 233 del de Figueres (les dades a l'AHN, *Consejos*, lligall 51.557), cosa que ens donaria una xifra propera als 8.000 malcontents registrats oficialment.

80. V., per exemple, TORRAS (1970), p. 127, basant-se en fonts diplomàtiques franceses que donen la xifra de 22.337 homes armats a les files dels Malcontents (AMAE «Correspondance Politique. Espagne», vol. 745, f. 136).

81. V. ANGUERA (1993), p. 51-53.

QUADRE 1
ELS MALCONTENTS A CATALUNYA (1827)

<i>Corregiment</i>	<i>veïns</i>	<i>Malcontents</i>	<i>%</i>
Barcelona	24.070	171	0,7
Cervera	6.591	502	7,6
Figueres	7.855	233	3,0
Girona	20.407	1.041	5,1
Lleida	8.742	584	6,7
Manresa	8.057	398	4,7
Mataró	11.367	387	3,4
Puigcerdà	4.094	53	1,3
Talarn	4.797	28	0,5
Tarragona	24.949	3.125	12,5
Tortosa	9.797	255	2,6
Vic	10.848	744	6,9
Vilafranca	9.281	314	3,4
Total	150.855	7.835	5,2

Segons les relacions que trameteren els pobles, al corregiment de Vilafranca hi hagué 694 homes que s'incorporaren a les files dels Malcontents (vegeu les dades al quadre 2).⁸² Això significa un 0,9 % de la població del corregiment (76.840 habitants) o un 3,6 % dels homes en edat de prendre les armes (d'entre 16 i 40 anys, que representen una quarta part de la població), dada amb la qual ens sembla molt més coherent de treballar i amb la qual operarem quan parlem de percentatges. Això demostra que al corregiment de Vilafranca la participació amb els Malcontents fou baixa respecte al conjunt de Catalunya (5,2 %). Segurament hi va influir que, com hem dit, a la seva capital s'hi va instal·lar de forma permanent una gruixuda tropa de l'exèrcit. Tot i que treballem amb aquestes dades, pensem que el nombre total de Malcontents del corregiment de Vilafranca podria aproximar-se al miler de persones, cosa que representaria un 5 % dels homes d'entre setze i quaranta anys, però al mateix temps el percentatge de Malcontents sobre els veïns arreu de Catalunya aplicant aquestes mateixes modificacions s'ampliaria fins al 13,3 %, com ja hem vist. En tot cas unes xifres força inferiors a la dels que prengueren les armes contra la Constitució durant el Trienni Libe-

82. Les dades oficials donen pel corregiment de Vilafranca 314 malcontents, dels quals es presentaren 305. Un altre document, el que fa referència als presentats a l'indult i les armes entregades, dona una xifra de 600, però tot i així hi continuen mancants els municipis que estaven inclosos en el de Tarragona però que formava part històrica del Penedès. Després d'afegir-hi aquestes dades i fer algunes rectificacions, com treure 16 malcontents de Sant Martí de Riudeperes que hi figuren, ens queden les dades que oferim. Totes les dades a l'AHN *Consejos*, lligall 51557.

ral que doblaven aquesta quantitat,⁸³ però superiors als que posteriorment s'enrolaren en el primer carlisme i els matiners.⁸⁴

D'ON EREN?

Pel que fa a la geografia del Malcontents a Catalunya, el nombre més important de Malcontents el trobem als corregiments de Tarragona amb 3.125 homes,⁸⁵ Girona amb 1.041, Vic amb 744, Lleida amb 584 i Cervera amb 502. En conjunt, el nombre de Malcontents en aquests cinc corregiments representen les tres quartes parts del total. Si ens fixem en el percentatge de Malcontents sobre el nombre de veïns, els corregiments amb índexs més alts de Malcontents són: Tarragona amb el 12,5 %, Cervera amb el 7,6 %, Vic amb el 6,9 %, i Lleida amb el 6,7 %, seguides de Girona amb el 5,1 % (vegeu el quadre 1). Podem assenyalar, doncs, que en el conjunt de Catalunya la procedència geogràfica dels Malcontents corresponia, majoritàriament, a les zones empobrides del prelitoral i el centre, és a dir, als corregiments de Tarragona, Vic, Lleida, Girona i Cervera. En canvi hi havia molt poca presència de Malcontents procedents de les zones més pobres (corregiments de Talarn i Puigcerdà) i de les zones més desenvolupades econòmicament (corregiments de Barcelona i Mataró).⁸⁶

Pel que fa a la geografia dels Malcontents al corregiment de Vilafranca podem constatar una franja que travessaria el corregiment de sud-oest a nord-est amb forta presència de Malcontents i que aniria des del Tarragonès i l'Alt Camp a l'Anoia passant pel Baix i l'Alt Penedès, i de les quals quedaria lliure en bona mesura el Garraf.⁸⁷ Les comarques que aportarien més homes als Malcontents serien l'Anoia amb 250 homes i el Baix Penedès amb 121, que representarien un 5,2 % dels seus homes d'entre setze i quaranta anys, és a dir, per sobre de la mitjana del corregiment (3,6 %) i igual a la mitjana de Catalunya (5,2 %). La que menys n'aportaria seria la del Garraf, amb 44 homes amb un exigü 1,2 % dels homes adults. Al mig quedarien les comarques de l'Alt Camp amb 49 homes, l'Alt Penedès amb 125, el Baix Llobregat amb 24 i el Tarragonès amb 76, que representen entre un 3,2 i un 4,4 % dels homes adults.

Però els comportaments polítics, com és lògic, no eren homogenis a cada comarca del corregiment; de fet, només sortiren homes per enrolar-se amb els Malcontents de 53 dels 114 municipis del corregiment de Vilafranca (quadre 2). Si fixem la nostra atenció en aquells municipis que aportaren més homes als Malcontents en xifres absolutes tindrem que foren les viles més grans: Igualada (110), Vilafranca (50), el Vendrell (41), Creixell (35), Capellades (34), Piera (33), Orpí (30), Vila-rodona (25), Esparreguera i Ribes, (21) i Calafell (20). Però, en canvi, si ens fixem en el percentatge de Malcontents amb relació al nombre d'homes d'entre 16 i 40 anys, les coses canvien i ens apareixen pobles intermedis, la majoria dels quals tenen menys de 1.000 habitants: Orpí (53 %), Calafell i Llorenç (20 %), Creixell i Masquefa (18 %), Canyelles (10 %), la Nou de Gaià i Terrassola (9 %), Pobra de Montornès, la Bisbal i el Pla i Lavit (8 %).

83. V. ARNABAT (1997), p. 223-224.

84. V. Ramon ARNABAT (1997), «Conflictivitat i moviments socials en el segle XIX al Penedès», *L'Avenc*, núm.215, p. 36-41.

85. En el cas del corregiment de Tarragona, ANGUERA (1993), p. 49-58, parla que el nombre de Malcontents seria d'entre 4.000 i 5.000 homes; això significaria un 20 % dels veïns.

86. V. TORRAS (1967), p. 35-38, FONTANA (1988), p. 228, ANGUERA (1993), p. 59-69, i TRIBÓ (1986), p. 344-346.

87. V. Ramon ARNABAT (1999), «Els Malcontents al corregiment de Vilafranca (1827)», comunicació al *II Seminari d'Història del Penedès: Els Moviments Socials*, El Vendrell, IEP.

QUADRE 2
ELS MALCONTENTS AL CORREGIMENT DE VILAFRANCA

<i>Municipi</i>	<i>Habitants</i>	<i>Malcontents</i>	<i>Total/ Presentats</i>	<i>s/habit %</i>	<i>s/b.16-40a. %</i>	<i>Armes presentades</i>
Alt Camp	5.465	49	49	0,9	3,6	6
Alt Penedès	16.970	130	125	0,8	3,2	17
Anoia	19.430	250	237	1,3	5,2	60
Baix Llobregat	2.525	24	23	0,9	3,6	15
Baix Penedès	9.240	121	121	1,3	5,2	56
Garraf	16.410	44	44	0,3	1,2	17
Tarragonès	6.800	77	72	1,1	4,4	13
CORREGIMENT	76.840	694	671	0,9	3,6	184

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de població que facilita VICENTE FRIGOLA (1824), *Relación de los pueblos que componen el Principado de Cataluña*, Barcelona: Brusi, i dels Malcontents del lligall 51.557 de la secció de *Consejos* de l'AHN.

Es confirmen, doncs, les hipòtesis formulades pel conjunt de Catalunya, és a dir, la geografia dels Malcontents coincideix força amb aquelles zones que havien tingut un important desenvolupament econòmic el darrer terç del segle XVIII al voltant de la viticultura i de les activitats menestrals relacionades, i que ara patien una profunda crisi econòmica producte de la davallada dels preus agraris.⁸⁸ Per altra banda, cal assenyalar que, tot i que sovint s'ha parlat d'un moviment camperol i rural, una part important dels Malcontents del corregiment sortiren de les viles. Un total de 304 Malcontents (44 % del total) van sortir de les vuit viles del corregiment que tenien 2.000 habitants o més, i si hi afegim els que van sortir de les viles que tenien entre 1.000 i 2.000 habitants, la xifra arriba a 404 (58,5 %). És a dir, més de la meitat dels Malcontents del corregiment de Vilafranca van sortir de pobles i viles de més de 1.000 habitants. El mateix va passar al corregiment de Cervera, en el qual Solsona aportà 115 homes, Cervera 63 i Cardona 57, és a dir, que entre aquestes tres ciutats i viles aportaren la meitat del total.⁸⁹ Segons el fiscal de la Reial Audiència, els Malcontents «tienen grande influencia en las ciudades para aumentar su bando».⁹⁰ De fet, el mateix Fiscal manifestava que era vital evitar que els Malcontents ocupessin més ciutats per evitar «los auxilios que podrían sacar de ellas, y de la influencia que podrían darles en la opinión de los pueblos para estender y

88. V. Ramon ARNABAT (1996), *Vins, aiguardents, draps i papers. Economia i societat al corregiment de Vilafranca el tombant dels segles XVIII i XIX*, Vilafranca: Museu de Vilafranca.

89. Si hi afegim els de les viles d'Oliana, Riner i Agramunt, sumen les dues terceres parts del total, segons les dades que aporta TORRAS (1970), p. 128.

90. «Insurrección...», f. 49.

asegurar su dominación». Pere Anguèra ha plantejat, i em sembla que amb molt d'encert, que l'inici de la conspiració es va fer a les ciutats i després s'estengué pel camp.⁹¹

QUI EREN?

Si fixem la nostra atenció ara en quina fou la base social dels Malcontents, podem apreciar alguns aspectes prou clars. Primer, la important presència dels voluntaris reialistes a les seves files, fins a constituir més de la meitat de la seva força i, en casos com el d'Igualada, més de les dues terceres parts, i el mateix passa en el cas del corregiment de Cervera on els voluntaris reialistes representen quasi les dues terceres parts del total.⁹² El fiscal de la Reial Audiència afirmava que «se les han pasado muchos Voluntarios Realistas con sus Gefes y Oficiales, que de otros se han ido bastantes voluntarios aunque sin Jefes ni Oficiales, o les han entregado las armas», i afegia que «se sostienen por los Oficiales ilimitados, Voluntarios Realistas, y paisanos, entre los cuales probablemente estará el maior número de los que sirvieron a las órdenes de aquellos contra el gobierno constitucional».⁹³ I aquí trobem una altra de les claus per explicar la força que adquiriren en poc temps els Malcontents: la capacitat de mobilització dels seus caps naturals, la majoria d'ells oficials il·limitats o caps dels cossos de voluntaris reialistes, amb els quals ja havien participat, no feia més de quatre anys en una altra guerra, la reialista de 1822-1823. Si a això hi afegim que els voluntaris reialistes ja disposaven d'armes, que sabien manejar-les i que ja havien participat en un altre aixecament, podrem entendre el seu ràpid desplegament i la seva força.

El segon aspecte que cal tenir en compte és que la majoria dels seus dirigents, oficials il·limitats, eren vells caps reialistes insatisfets amb la seva situació, ja que es creien poc recompensats per Ferran VII malgrat els esforços que havien fet per retornar-li el ceptre absolut.⁹⁴ Al corregiment de Vilafranca, dels dinou oficials il·limitats que hi havia, dotze (63 %) participaren en la revolta, dos dels quals foren els caps de la revolta al corregiment Pere Morató i Joan Sala; mentre que set (37 %) es mantingueren al marge.⁹⁵ També hi participaren, encara que en un percentatge molt inferior, sis oficials dels cossos de voluntaris reialistes, com els capitans: Joan Barril (Torredembarra), i els sots-tinents: Josep Gomis (Calafell), Martí Figols (Torredembarra), Pau Ponsa i Joan Vidal (Piera), Jaume Ribas (Sant Quintí). De fet, hi ha una estreta relació entre el paper dels oficials il·limitats i el nombre de Malcontents de cada població; així, allà on aquests no s'hi incorporaren, com és el cas de Vilanova i la Geltrú, el nombre de Malcontents fou molt reduït.

Un tercer aspecte és el referent als grups socials als quals pertanyien aquests Malcontents. El fiscal de la Reial Audiència deia que eren «casi todos personas de baja esfera, sin ninguna instrucción ni arraigo, instrumentos a propósito para cualquiera maldad».⁹⁶ Però qui eren aquestes «personas de baja esfera»? ja que tant voluntaris reialistes com oficials il·limitats i paisans eren bàsicament

91. Idea expressada per ANGUERA (1993), p. 85 i TORRAS (1967), p. 42-43.

92. TORRAS (1970), p. 127-130. Menys importància semblen tenir al Baix Llobregat segons TRIBÓ (1986), p. 558-560.

93. «Insurrección...», f. 49.

94. Això ha estat assenyalat per tots els historiadors dels Malcontents: TORRAS (1967), p. 38-40; TRIBÓ (1986), p. 544-545, i ANGUERA (1993), p. 67-68.

95. Lligall 51.558, caixes 1 i 2, *Consejos*, AHN.

96. «Insurrección...», f. 50.

jornalers agrícoles, pagesos pobres i artesans i menestrals empobrits, és a dir, gent que vivien del seu treball.⁹⁷ Pel que fa al corregiment de Vilafranca disposem de poques dades, però, que confirmem aquesta hipòtesi: els cinc Malcontents de Terrassola que es presentaren a l'indult eren tots pagesos, quatre dels quals eren casats,⁹⁸ i el mateix passava amb els nou Malcontents d'Albinyana, ja que tots eren pagesos pobres.⁹⁹ Anguera afegeix que aproximadament un 20 % dels Malcontents eren desertors de l'exèrcit,¹⁰⁰ dades que no hem pogut comprovar pel que fa al corregiment de Vilafranca.

El quart aspecte és que malgrat el predomini del món agrícola troben una important presència d'artesans i menestrals de les ciutats i viles més importants.¹⁰¹ Al corregiment de Cervera els artesans i menestrals representen una tercera part dels Malcontents.¹⁰² Al corregiment de Vilafranca es confirma aquesta apreciació, ja que, com hem vist, es produeix una important participació a les seves files d'homes procedents de les viles del corregiment, i això ens ha de fer pensar en una presència no menyspreable d'altres sectors socials, a més dels pagesos i els jornalers agrícoles, com són els artesans i menestrals. Això no és gens estrany, ja que la seva activitat estava força lligada a la conjuntura agrícola, perquè pagesos i jornalers eren els que compraven els seus productes i, si uns anaven malament econòmicament els altres se'n ressentien.

El cinquè i últim aspecte es basa en el fet que, a més dels sectors populars, altres col·lectius jugaren un paper important en la revolta dels Malcontents. Per un costat, sectors de les classes privilegiades que vivien a les ciutats més importants (ministres, magistrats, caps de l'exèrcit, etc.) que promogueren i incitaren a la rebel·lió i la protegiren mentre fou possible la seva victòria, i que posteriorment l'abandonaren a la seva sort quan ja estava a punt de fracassar. Per l'altre, un col·lectiu d'hisendats i clergat, que actuaren com a intermediaris entre la conspiració ultrareaccionària cortesana i la revolta popular dels Malcontents, i que formaren part de les juntes corregimentals.¹⁰³ Dels hisendats locals en parlen pocs informes, tot i que tant Torras com Anguera han demostrat la seva participació. En canvi, de la participació del clergat si que se'n parla sovint, per exemple a l'informe del fiscal de la Reial Audiència es diu que aquests intentaven aconseguir «restablecer la Inquisición, y hacerse prepotente por medio de la Superstición y fanatismo religioso; porque de otro modo no considera seguros sus bienes y privilegios en vistas de las opiniones que se propagaron y de las tentativas que se hicieron en tiempo de la Constitución»;¹⁰⁴ de fet, el clergat representà més de la

97. V. TORRAS (1970), p. 127-130, referint-se al corregiment de Cervera: quasi la meitat eren pagesos (i només 10 de 227 eren hisendats), una cinquena part jornalers agrícoles, i més d'una quarta part artesans i menestrals. V. també RUBIO (1988), p. 352-357; ANGUERA (1993), p. 59-75; i TRIBÓ (1986), p. 558-560.

98. Document procedent de l'Arxiu Municipal de Torrelavit i facilitat per Pere Camps.

99. Hem creuat les dades de Malcontents (al lligall 51.557 *Consejos* AHN) amb les del Padró d'Albinyana de l'any 1824 (cedit per Manuel Bofarull).

100. ANGUERA (1993), p. 65-66.

101. V. TORRAS (1967), p. 35-38, FONTANA (1988), p. 225, TRIBÓ (1986), p. 558-560, i ANGUERA (1993), p. 60-61.

102. V. TORRAS (1967), p. 35-38, i (1970), p. 128.

103. TORRAS (1967), p. 55-56 i ANGUERA (1993), p. 43-48.

104. Sobre el comportament del clergat v. pel que fa als seus dirigents: M. Jesús LLAVERO i Daniel RUBIO (1995), «Els bisbes de ponent i el pre-carlisme», Josep M. SOLÉ I SABATÉ (dir.), *Literatura, Cultura i Carlisme*, Barcelona: Columna, p. 89-116, i per la seva base Pere ANGUERA (1992), «La ideologia del clergat tarragoní a la crisi de l'Antic Règim», *Anuari 1990-1991 de la Societat d'Estudis d'Història Ecclesiàstica Moderna i Contemporània de Catalunya*, Tarragona, p. 91-149.

meitat dels components de les juntes corregimentals dels Malcontents. Al corregiment de Vilafranca, concretament al monestir de Poblet, se situava el centre de la societat secreta ultrareialista *El àngel exterminador*, i la participació de frares en l'aixecament està força documentada.¹⁰⁵

PER QUÈ S'AIXECAREN?

Quins eren els arguments que utilitzaven els Malcontents per aixecar-se contra un règim polític que semblava el seu? Si fem cas a les diferents proclames i crits llançats per ells mateixos, o de l'informe que suposem que va realitzar Romagosa i que ja hem citat, les raons serien bàsicament tres: volien augmentar la repressió sobre els liberals (per això es reclamava la reinstauració de la Inquisició); exigien de treure els liberals infiltrats al govern, l'administració, la policia i l'exèrcit i així alliberar al rei de la seva influència i, finalment, reclamaven justícia pels guerrillers reialistes de 1822-1823.¹⁰⁶

El primer punt de l'argument era el poc càstig que s'hauria infringit als liberals i la protecció de les autoritats vers aquests, cosa que els permetia d'actuar a cara descoberta i que molts d'ells es mantinguessin a l'Exèrcit i a l'Administració. D'això es queixava el comandant dels Malcontents de Vic, Josep Clarà: «el Contador de Egército Piñuela que tanto blazona de Realista en esta Provincia... para colocar un pariente suyo en la Aduana de Villanueva y Geltrú, sin embargo de que dicho pariente había sido Miliciano voluntario, fue colocado en ella y sacado del dicho empleo uno de los mejores Realistas».¹⁰⁷ En el mateix sentit escrivia l'anònim NN des de Vilafranca:

[...] una de la causa principal de la sublevación de Cataluña, y muchas veces intentada en otros varios puntos del Reino no ha sido otra causa que la falta de justicia que hubo en la rebelión que principió en 1820 hasta el 23. [...] Y como todavía de esta clase de gente no se ha castigado ninguno [...], por este motivo vuelve el reino a rebelarse y a dividirse, y puede contar V.R.M. que, permaneciendo como permanecen muchos de estos [...], no habrá jamás tranquilidad en el reino, pues siempre han maquinado, maquinan, y maquinarán contra todo trono y altar.¹⁰⁸

Però el cert era que la repressió a tots els nivells que s'inicià l'any 1823¹⁰⁹ no s'havia aturat pas; així, a finals de març de 1827, encara es perseguia a set caps de les milícies voluntàries de Vilafranca, Vilanova i Sant Sadurní per engarjolar-los.¹¹⁰ Si bé és cert que, malgrat la repressió, els liberals mantingueren una certa activitat, com ho demostra la tramesa d'anònims «que contenen espressions a favor del Sistema Constitucional».¹¹¹

105. [Estanislao de Kotska BAYO] (1842): *Historia de la vida y reinado de Fernando VII de España*, Madrid: Repullés, vol. III; i Vicente LA FUENTE (1932), *Historia de las Sociedades secretas*, Madrid: Prensa Católica, vol. II. Per a la participació dels frares v. el lligall 49.808 de la sèrie *Consejos* de l'AHN.

106. V. TORRAS (1967), p. 91-106, per a aquesta qüestió.

107. *El Catalán Realista*, núm. 3, p. 10 (reproduït per TORRAS (1967), p. 161).

108. Carta al rei de 19 d'octubre de 1827, al lligall 49.663, *Consejos*, AHN (reproduïda per SUÁREZ (1972), vol. 3, p. 243-248).

109. V. Josep FONTANA (1985), «Represión política y violencia civil en 1823-1833: una propuesta para su interpretación», a Manuel GONZÁLEZ PORTILLA i altres (1985), *Industrialización y nacionalismo. Análisis comparativos*, Barcelona, p. 313-327. Per al corregiment de Vilafranca v. ARNABAT (1997), p. 201-218.

110. *Diario de Barcelona*, de 27 de març de 1827. A l'AJ-AHCVP «Processos del segle XIX» trobem processos contra militans i liberals, i judicis de *purificació* a tots els anys entre 1824 i 1829.

111. AJ-AHCVP, «Processos del segle XIX», caixa XXI (1824). Anònim enviat des de Vilanova al trinitari de Vilafranca Joan Subirana.

De fet, el que cal aclarir és que als pobles del corregiment és mantingué la divisió social i política de l'època del Trienni, sobretot a les viles més importants com Vilanova, Sitges, Ribes, Vilafranca, Sant Sadurní, Igualada, Capellades, etc.¹¹² El mateix fiscal de la Reial Audiència deia que una de les causes de la revolta era la divisió del país en dos grups antagònics des del 1808 «que sucesivamente se ha armado una parte de la Nación contra la otra, [...] que se pretende mantener por todos los medios imaginables el funesto espíritu de la discordia y de la venganza».¹¹³ Per superar aquesta divisió els Malcontents, com l'anònim reialista NN, proposaven mesures dràstiques: «Desengañese V.M., que si no se restablece el santo tribunal de la Inquisición para poner la barrera a los sectarios, y no hay el correspondiente castigo a todos los que bien lo merecen V.R.M. y su Real familia no estarán seguros, y sus fieles vasallos perecerán todos.» Els sectors absolutistes, doncs, encara demanaven més mà dura per eradicar els homes i les idees liberals. Així l'arquebisbe de Tarragona, Jaume Creus, reclamava a les autoritats: «vigilancia para que no entren en las oficinas públicas empleados que han sido adictos a la causa de la revolución.»¹¹⁴

Un segon punt era la queixa contra la corrupció general i l'actuació de la policia,¹¹⁵ coses de les quals eren acusats, com sempre, els liberals infiltrats a l'Administració. Pel que fa a la corrupció, Francesc Armadà, des del Vendrell, es queixava que «un asunto que por su claridad estaría decidido en un mes, por lo mismo lo enredan en términos que nadie lo ve concluido, y esto y lo demás es motivo de la ruina de muchas casas; y se tiene por un axioma que el que no tiene dinero pierde la causa por clara que sea», i que «como el dinero de la provincia ha de pasar por las manos de tantos empleados, resulta que se les pega a ellas, y el que menos participa es V.R.M. de lo que resulta que todo recae sobre los infelices vasallos de V.R.M. cargándoles con contribuciones sin duda arbitrarias».¹¹⁶ Per altra banda, com ja hem vist, en els crits que llençaven els Malcontents, la policia era considerada com un dels seus principals enemics, i no es gens estrany que l'anònim NN, ja citat, digués: «¿Que diremos en el ramo de policía, que ni el demonio lo entiende? Todos a la una son empleados los más perversos e infieles a V.R.M.; ellos chupan la sangre de los habitantes del resto del reino».

El tercer punt, es referia al mal tracte que s'havia ofert als que havien lluitat contra la Constitució durant el Trienni Liberal; d'aquí el nom de *Malcontents* o *agraviats*, sobretot als seus caps i oficials que, com hem dit, restaren majoritàriament fora de l'exèrcit, és a dir, *il·limitats*. Aquesta situació s'havia agreujat amb els endarreriments del pagament dels sous dels oficials indefinits i il·limitats els darrers anys. De fet, pensem que aquesta fou una raó bàsica, ja que els oficials indefinits i il·limitats es convertiren en els quadres i caps de la revolta, i això va permetre de mobilitzar, a través seu, els voluntaris reialistes i altres reialistes dels pobles, oferint una massa popular a la conspiració ultrareialista.

112. V. ARNABAT (1997), p. 201-218.

113. «Insurrección...», f. 49.

114. Resposta de Creus a un interrogatori del govern transcrit a Federico SUÁREZ (ed.) (1966), *Informes sobre el estado de España (1825)*, Pamplona: EUNSA, p. 311-315. Sobre Jaume Creus v. Ramon SALAS OLIVERAS (1961), *Biografía de l'Excm. i Rvdm. Dr. Jaume Creus i Martí Arquebisbe de Tarragona, 1760-1825*, Mataró: Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Mataró; i Maria Antònia FERRER (1984), «Una rèplica al període liberal: Jaume Creus, Arquebisbe de Tarragona i President de la Junta de la Fe (1823-1825)», *Quaderns d'Història Contemporània*, vi, p. 7-21.

115. Sobre la policia en aquest període v. Juan Francisco FUENTES (1990), «Datos para una historia de la policia política en la década ominosa», *Trienio. Ilustración y Liberalismo*, núm. 15, p. 97-124.

116. Carta al Rei de 16 d'octubre de 1827, al lligall 49.663, *Consejos*, AHN.

Un quart punt, tot i que els Malcontents no en parlen però que contribuï extraordinàriament a la mobilització popular, fou la possibilitat de guanyar-se una soldada, ja que com informava el fiscal de la Reial Audiència: «los sediciosos ofrecen en unas partes una peseta, y en otras peseta y media cada día al que los sigue»,¹¹⁷ i al llarg del treball hem vist altres escrits on s'oferia també un sou als que s'hi enrolessin. En una situació de crisi econòmica tant agrària com manufacturera que abastava importants zones de la Catalunya prelitoral i central aquest és un factor a tenir molt en compte. Ja ho assenyalava també el fiscal de la Reial Audiència, que distingia entre la propaganda i els objectius reals de la revolta:

[...] ahora se valen contra el Gobierno del Rey N.S. de los mismos pretextos que se valieron para armarse contra la Constitución. Estas gentes gritan Viva la Inquisición; muera la Constitución; Mueran los Negros, y Muera la Policía, y en sus proclamas se quejan de que estén empleados en el Ejército y otros destinos los que lo estaban en el año de 1820, y de que se persigue a los Realistas al paso que se premia a los Constitucionales,

però afegia que els objectius reals eren:

[...] el de enriquecerse a costa agena, como lo hacen por medio de incesantes extorsiones y fugar a país extranjero con los despojos de los hombres de bien, sino logran trastornar al Gobierno; y en el caso de conseguirlo, el de asegurar en otro nuevo su dominación o a lo menos los grados militares que han tomado a su antojo.¹¹⁸

En definitiva, sembla que podem afirmar que la participació en la revolta dels Malcontents va tenir diferents motius: uns s'hi afegiren per la paga (la massa popular),¹¹⁹ d'altres per veure recompensats els seus sacrificis (els oficials il·limitats) i uns altres per pur ultrareialisme (els dirigents dels grups privilegiats).

Un cinquè punt ha de fer referència a la conspiració que hi havia al darrere i que sembla prou clara. Segons el fiscal de la Reial Audiència, els rumors que corrien eren que hi havia al darrere altres conspiradors: «unos las atribuyen a influencia estrangera, otras a la del clero, y algunos a los Constitucionales».¹²⁰ Segons el fiscal, Anglaterra i França estarien interessats a provocar disturbis a Espanya, el primer per distreure l'atenció de la frontera amb Portugal, i el segon per mantenir la presència de les seves tropes a la Península. Pel que fa als constitucionals, el fiscal assenyalava que sempre estaven tramant conspiracions per ensorrar la monarquia. Trobem a faltar en l'informe del fiscal la hipòtesi que ens semblà més versemblant: la d'una conspiració ultrareialista amb seu a la mateixa Cort. El fiscal es limita a assenyalat que «algunos de los sediciosos han tenido desde el principio dinero bastante para comprar caballos y pagar sueldo a los que sirven de Oficiales, y además enganches y prest de cuatro a seis reales diarios a los que entran en clase de soldados, lo cual indica que alguna mano poderosa los protege». En tot cas, el fiscal preferia donar la culpa de la revolta a la situació geogràfica de Catalunya i el caràcter de la seva gent:

117. «Insurrección...», f. 48. V. també TURÓ (1986), p. 558.

118. «Insurrección...», f. 50.

119. El mes de desembre de 1826, el marquès de Campo Sagrado informava que els Malcontents de l'Aleixar oferien «peseta y pan» a aquells que s'hi afegissin (carta amb data de 29 de desembre de 1826 a l'AHM, GERFVII, caixa vi, carpeta 83).

120. «Insurrección...», f. 51-52.

El genio marcial de sus habitantes, la aspereza de las montañas, la costa marítima y la proximidad de la Francia facilitan las rebeliones, al paso que hacen más difícil la sujeción de los rebeldes [...]. Fuera de las poblaciones principales y de las marítimas hai poquísima civilización, que a la común rudeza de los naturales se agrega en las montañas una idiotez sin igual; que en ellas el clero por ser todo del país y poco dotado participa de uno y otro; y que por esto es mui fácil que los revoltosos hallen allí, como efectivamente han hallado más secuaces con el aliciente del robo y de la peseta y media, ia con el colorido de religión.¹²¹

CONCLUSIONS

La revolta dels Malcontents a Catalunya, únic lloc on reeixí, només adquirí importància en la seva segona fase, l'estiu de 1827, quan uns 20.000 homes (que representaven un 13,3 % dels homes d'entre setze i quaranta anys) s'enrolaren a les seves files comandades per oficials il·limitats i oficials dels cossos de voluntaris reialistes. Aquests Malcontents procedien sobretot dels corregiments de Tarragona, Cervera, Vic, Girona i Lleida, on representaven quasi una quarta part dels homes adults. És a dir, provenien sobretot d'aquells corregiments amb un desenvolupament econòmic intermedi, i que van veure de cop aturat el seu creixement per la crisi de començaments del segle XIX. Com hem vist en l'anàlisi més detallada del corregiment de Vilafranca i ens confirmen les anàlisis de Jaume Torras sobre el de Cervera i el de Pere Anguera sobre el de Tarragona, la procedència de la majoria de Malcontents és urbana. En el cas del corregiment de Vilafranca, de les vuit viles més importants del corregiment sortiren 404 homes que representaven el 58,5 % del total. Tot i que el percentatge més important d'homes incorporats als Malcontents en proporció al nombre de veïns correspon a pobles de menys de 1.000 habitants.

Els Malcontents foren, sobretot, voluntaris reialistes, que seguiren els seus caps actuals (oficials dels cossos de voluntaris reialistes) o bé els seus caps del Trienni Liberal (oficials il·limitats). Aquests oficials dirigiren i enquadraren la revolta, convertint-la en quelcom més que un avallot, aconseguint aguantar un estiu sencer l'escomesa de les tropes de l'exèrcit regular. Aquests oficials il·limitats, els veritables Malcontents, junt a alguns hisendats locals i sectors del clergat actuaren d'intermediaris entre la base dels Malcontents i la conspiració ultrareialista, i formaren les juntes corregimentals. Pel que fa a la base dels Malcontents, la integraven pagesos pobres, jornalers agrícoles, i artesans i menestrals empobrits.

Tot i que en les seves proclames deien que s'aixecaven a favor del rei i contra el mal govern, la realitat era una altra. Així els sectors ultrareialistes intentaven aturar les petites reformes que volia introduir Ferran VII, alhora que pretenien augmentar la repressió contra els liberals i el control de la població. Els oficials il·limitats reivindicaven i exigien un millor tracte i una recompensa justa (bàsicament integrar-se com a oficials actius en l'exèrcit) en funció dels sacrificis fets durant el Trienni Liberal lluitant contra la Constitució; i els voluntaris reialistes reivindicaven el seu protagonisme social, cada cop menys important, i com la majoria de camperols pobres, jornalers i menestrals que s'hi enrolaren, defensaven la seva subsistència en una situació de greu crisi econòmica procurant de guanyar un jornal.

121. «Insurrección...», f. 52-56.